

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№7(2)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 386 sahifa,
13-iyul, 2026-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oğlu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Bolalik davridagi autizmning turli shakllarini differensial tashxislash	10
<i>Saydaliyeva Xojiya Abduljalil qizi</i>	
Autizm spektri buzilishi bo'lgan bolalarda kommunikativ ko'nikmalarni shakllantirishda qo'llaniladigan korreksion ish tamoyillari	14
<i>Karimova Zulfiya Abduraxmanovna, Saydaliyeva Xojiya Abduljalil qizi</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarda axborot iste'mol madaniyatini rivojlantirishning psixologik-pedagogik asoslari	19
<i>Dadonova Aziza Tulkunovna</i>	
Ilk o'spirinlik yoshidagi o'quvchilarning o'z-o'ziga bo'lgan munosabatini psixologik tahlili	23
<i>Mamaradjabova Bog'zoda Abdilxakimovna, Panjiyeva Nargiza Botirovna</i>	
Oliy ta'lim tizimida muammoli o'qitish texnologiyasi	30
<i>Tuksanova Zilola Izatulloyevna</i>	
Shahar va qishloq yuqori sinf o'quvchilarida irodaviy sifatlarning qiyosiy tahlili	35
<i>Mamaradjabova Bog'zoda Abdilxakimovna, Panjiyeva Nargiza Botirovna</i>	
Organik kimyo ta'limida ochiq tipli STEAM loyihalarini loyihalashning didaktik modeli va uni amaliyotga joriy etish metodikasi	41
<i>Bo'riyev Rashidbek O'ktamjonovich</i>	
Kasbiy kompetentlikni oshirishda raqamli ta'lim vositalari va interaktiv metodlardan foydalanish	47
<i>Fazildjanova Nilufar Xikmatdjanovna</i>	
Tadbirkorlik faoliyatini innovatsion va ta'lim ekotizimidagi roli	50
<i>Mirzayeva Nigora Ibrohimjon qizi</i>	
Kasbiy ta'lim muassasalarida strategik boshqaruvni joriy etishning nazariy-metodologik asoslari	54
<i>Qobilov Voxidjon Zoxidovich</i>	
Психологические факторы мотивации личности в обучении иностранному языку	58
<i>Мухамеджанова Римма Рашидовна</i>	
Jadid ma'rifatparvarlarining boshlang'ich ta'lim-tarbiya jarayonida o'quvchilarda kitobxonlik fazilatlarini va madaniyatini shakllantirishdagi pedagogik tajribalari	66
<i>Ahmadov Olimjon Shodmonovich, Fayzilova Mohinur Azamhon qizi</i>	
Talabalarda kelajakni strategik modellashtirish layoqatini rivojlantirish bo'yicha ilg'or xorijiy va mahalliy tajribalarning qiyosiy-pedagogik tahlili	70
<i>Sadriddinova Feruza Meliyevna</i>	
Bo'lajak pedagoglarda kreativ fikrlashni rivojlantirishda fanlararo abstsessial va ordinal bog'liqlikka asoslangan metodik ta'minotni takomillashtirish	75
<i>Xudayberganov G'ayrat Quranboyevich</i>	
Maktablarda chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlikni isloh qilish: muammo va yechimlar	80
<i>Qudratov O'ktam G'ofurovich</i>	
Ustoz-shogird tizimida raqamli vositalardan foydalanishning metodik asoslari	85
<i>Tursunov Xusniddin Isomovich</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kommunikativ kompetensiyani shakllantirishda maktab va oila hamkorligining pedagogik imkoniyatlari	88
<i>Safarova Halovat Barnoyevna</i>	
Globallashtirish sharoitida tolerantlik madaniyatining nazariy-metodologik asoslari	91
<i>Yusupova Maftuna Ilxomidin qizi, Qurbonova Zebiniso Mamarajab qizi</i>	
Adobe After Effects muhitida inersiyaviy davomiylik va ustma-ust harakatni avtomatlashtirishning matematik modeli (Ziyoanim Overlap)	97
<i>Hakimov Bahtiyorjon Muzaffar o'g'li</i>	
Tizimli yondashuv asosida talabalarining raqamli kompetensiyasini takomillashtirishning uch komponentli konseptual modeli	101
<i>Kulidjanova Yulduzxon Inomjon qizi</i>	

The Theory of Fostering Students' Responsibility for Natural Resources and Waste in Karakalpak Folk Pedagogy.....	104
Tursinbekova Qundizgul Joldasbekovna	
Soft skills kompetensiyalarining ilmiy-pedagogik mohiyati va zaruriyati: soft skills tushunchasining evolyutsiyasi, asosiy komponentlari, turlari va tasnifi	109
Igamberdiyeva Gulmira Botir qizi	
O'zbek va ingliz tillarida "yolg'izlik" konseptining leksik-semantik xususiyatlari.....	115
Sabina Saitmurodova Olim qizi	
Bo'lajak pedagoglarni kasbiy tayyorlashda art-pedagogikaning imkoniyatlari.....	119
Komolova Iroda Xamidullayevna	
9-sinf iqtisodiy va ijtimoiy geografiya darslarida GIS texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari va uslubiy muammolari	123
Sapayeva Gulbahor Odilbek qizi	
Zamonaviy biologiya ta'limida interaktiv metodlarni qo'llashning nazariy jihatlarini	126
Abdullayeva Guzalxan Vladimirovna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini xalqaro baholash dasturlari bilan ishlashga tayyorlashning zarurati	130
Berdimurodova Mexrubon Masudjonovna	
Nutq nuqsoni bo'lgan o'quvchilarning ijtimoiy moslashuv jarayoniga ta'sir etuvchi omillar	136
G'aniyeva Maloxat Odilovna	
Ruhiiy salomatlikni mustahkamlashda psixologik treninglarning ahamiyati	140
Maqsuda Norbosheva, Nafisa Abduyeva	
Xitoy tilini xalqaro miqyosda o'qitishning zamonaviy tendensiyalari.....	144
Shasaidova Lola Shamaksudovna	
Социально-экологический кризис в Южном Приаралье.....	149
Сейтова З. П.	
Iqtisodiy fanlar bo'yicha to'garak faoliyatini tashkil etishning nazariy-metodik asoslari.....	153
Xusanboyeva Tursunoy Muxammadqasimjanovna	
Motivational Readiness for Continuous Professional Development.....	162
Okilova Kamola Sadulloevna	
Raqamli ta'lim muhitida o'quvchilarda antisotsial xulq-atvorning oldini olishning pedagogik mexanizmlari ..	166
Davronova Zarrina Baxtiyorovna	
Yapon tilini o'qitishda らしい (rashii) evidentsiallik ko'rsatkichini o'rgatishning pedagogik xususiyatlari	173
Musayeva Aziza Ibrohim qizi	
Ta'lim tizimini rivojlantirishda pedagogik prognostikaning nazariy-metodologik asoslari va metodik imkoniyatlari.....	178
Sharipova Shaxnoza Xasanovna	
Qoraqalpoq nasrida inson psixologiyasi.....	183
Dosbergenova Miyrigul Sadiratdinovna	
Tibbiy ta'lim klasterida talaba markazlashgan muhitni shakllantirish: kredit-modul sharoitida intellektual adaptiv tyutorlik texnologiyasining pedagogik imkoniyatlari	188
Ibragimova Venera Azadovna	
Turli yosh davrlarida perfektsionizm va maqullanish motivatsiyasi o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganish.....	193
Nazaraliyeva Marhabo Xayitboyevna	
Frazeologik derivatsiyaning lingvomadaniy xususiyatlari	197
Raxmonova Gavhar Nuritdinovna	
Development of adolescent thinking and its psychodiagnostics and psychocorrection	202
Samarova Shoxista Rabidjanovna	
Jadid pedagogik konsepsiyasi va zamonaviy ta'lim tizimi integratsiyasi: tarixiy-pedagogik tahlil va amaliy yo'nalishlar	209
Shamsullayeva Ruxsatoy Sunnatullayevna	

Kredit-modul tizimi asosida kasbiy ta'lim tashkilotlari o'quvchilarini kasbiy kompetensiyalarini baholashning pedagogik mexanizmi	213
<i>Shoyqulov Baxtiyor Bakirovich</i>	
Modern Socio-Psychological Trends in the Study of Emotional Alienation	219
<i>Yangibaeva Dildorakhon Rakhmon kizi</i>	
O'quv-mashq guruhi futbolchilarining jismoniy tayyorgarligi.....	225
<i>Xolmaxmatov Boburjon Musurmon o'g'li</i>	
Sport ta'limida axborot bilan boyitilgan o'quv muhitini yaratish va vizualizatsiya vositalarining didaktik imkoniyatlari	230
<i>Muxitdinova Nigora Mexriddinovna</i>	
Bo'lajak mutaxassislarda yangi avlod darsliklari bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishning didaktik imkoniyatlari	236
<i>Abdujalilov Farruxbek Po'latjon o'g'li</i>	
O'smirlarda deviant xulq-atvor shakllanishining psixologik xususiyatlari.....	239
<i>Robiya Toshpo'latova Akmal qizi, X. A. Asqarova</i>	
Aralash ta'limning pedagogik mohiyati va didaktik tamoyillari.....	244
<i>Azerbayeva Elmira Muratbayevna</i>	
Texnikaviy fanlarni o'qitish jarayonini tashkil qilish	248
<i>Niyazova Bibiniso Boltayevna</i>	
Estetik tarbiya va ruhiy go'zallik: san'at va adabiyotga muhabbat orqali shaxsdagi buzg'unchi xulq-atvorning oldini olish.....	253
<i>Nigora Yo'ldasheva Sodiqjon qizi</i>	
Raqamli texnologiyalar asosida bo'lajak qishloq xo'jaligi muhandislarini loyihalash-konstruktsiyalash faoliyatiga tayyorlash metodikasini takomillashtirish	259
<i>Xolmo'minova Shahnoza Gulyam qizi</i>	
Bo'lajak musiqa o'qituvchilarining raqamli kompetentligini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari.....	264
<i>Axrorov Xurshid Xamidovich</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining tanqidiy tafakkurini rivojlantirishning nazariy asoslari	271
<i>G'ofurova Mohidil Sayfutdin qizi</i>	
Bo'lajak muhandislarning geoinformatsion kompetentligini rivojlantirish muammosi tahlili	275
<i>Berdiyev Dilshod Faxriddin o'g'li</i>	
Академия Маъмуна: силиконовая долина средневековья.....	279
<i>Аъзамова Диёра Дильшодовна</i>	
Biblioterapiya vositasida boshlang'ich sinf o'quvchilarida qadriyatlarga ijobiy munosabatni shakllantirish yo'llari va vositalari.....	286
<i>Komolova Shoxsanam Muzaffar qizi</i>	
Ixtisoslik fanlarini o'qitishda raqamli modellashtirish vositalarini didaktik moslashtirish: integrativ ta'lim platformasi misolida.....	291
<i>Usarov Jabbor Eshbekovich</i>	
Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning o'qishga bo'lgan munosabatini klasterli yondashuv asosida rivojlantirish – pedagogik muammo sifatida.....	297
<i>Umarova Gulhayo Murodiljon qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inklyuziv ta'limni tashkil etishning pedagogik shart-sharoitlari.....	301
<i>Salayjonova Saodatjon Maxsudbek qizi, Nyutonova Xilola Lochinbekovna</i>	
Boshlang'ich ta'limda kompetensiyaviy yondashuv va zamonaviy o'qitish strategiyalarining nazariy-amaliy asoslari	305
<i>G'ulomjonova Mohinur Ulug'bek qizi</i>	
Формирование профессиональных компетенций педагога будущего в условиях цифровой трансформации и внедрения технологий искусственного интеллекта.....	309
<i>Sodikova Diloromkhon Botirjon qizi</i>	
Geografiya darslarida milliy meros va qadriyatlarni o'rgatish metodikasini takomillashtirish hamda uning samaradorligini statistik baholash.....	313
<i>Xabibullayeva Muxabbatxon Nu'monjonovna</i>	

Jadidlar tomonidan darslik va o'quv qo'llanmalarining nashr etilishi	319
Aslonov Madamin Mansurovich	
Chust va Samarqandda ekoturizm rivojlanishida milliy hunarmandchilikning o'rni va ahamiyati	324
Allanov Shuxrat Qilichovich	
Maktab direktor o'rinbosarlarining aksiologik kompetensiyasini diagnostika qilish mezonlari	329
Toxirov Botirjon G'ofurjon o'g'li	
Talabalarda maqsadga intiluvchanlik namoyon bo'lishining psixologik mexanizmlari va shakllanish jarayonlari	335
Babadjanova Saiyora Khushnutovna	
Maktabgacha ta'lim muassasasi rahbarining kasbiy faoliyatida stress va vaqt bosimini boshqarish usullari	340
Xalilova Soxibaxon Sadikjanovna	
Namoyishli tajriba va laboratoriya ishlari asosida o'quvchilarning amaliy kompetensiyalarini shakllantirishning metodik-didaktik ta'minoti	346
Isroilov Shermurod Shamsiddin o'g'li	
Xotin-qizlarda ijtimoiy-psixologik xulq-atvor strategiyalarining migratsiya turiga bog'liq differensial namoyon bo'lishi	353
Axmedova Dildora Olimjonovna	
Rus tilidagi mediamatnlar bilan ishlashda geymifikatsiya elementlarini qo'llash	359
Maxkamov Shoxjaxon Rustambek o'g'li	
Shaxsning o'zini anglash jarayonida refleksiyaning psixologik mohiyati	365
Achilova Durdona	
Bo'lajak oligofrenopedagoglar--ning praksiologik tayyorgarligining tarkibiy tuzilmasi	370
Niyozova Dिल्фуза Rustam qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining mantiqiy tafakkurini rivojlantirishda interaktiv raqamli o'yinlar va vizualizatsiya texnologiyalaridan foydalanish metodikasi	375
Teshaxo'jayeva Mohlaroy Shuhratxo'ja qizi	
Bo'lajak surdopedagoglarni tayyorlashda innovasion surdo-texnologiyalar, neyro-trenajyorlar va faol praksiologik metodlarning interaktiv sinergiyasini joriy etish	380
X. I. Malikova	

BO'LAJAK SURDOPEDAGOGLARNI TAYYORLASHDA INNOVASION SURDO-TEXNOLOGIYALAR, NEYRO-TRENAJYORLAR VA FAOL PRAKSIOLOGIK METODLARNING INTERAKTIV SINERGIYASINI JORIY ETISH

X. I. Malikova

A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti
"Ta'lim menejmenti" kafedrası dotsenti

Annotatsiya: Mazkur maqolada bo'lajak surdopedagoglarni oliy ta'lim bosqichida tayyorlash tizimini modernizatsiya qilish, ularning kasbiy tayyorgarligi sifatini oshirish hamda integrativ-praksiologik kompetensiyalarini rivojlantirishning ilmiy-metodik asoslari yoritilgan. Tadqiqotning asosiy maqsadi oliy ta'lim jarayoniga innovatsion raqamli surdo-texnologiyalar, bosh miyaning kognitiv faolligini faollashtiruvchi neyro-trenajyorlar hamda amaliy faoliyat samaradorligini oshiruvchi praksiologik metodlarning interaktiv integratsiyasiga asoslangan o'quv modelini ishlab chiqish va uning pedagogik samaradorligini asoslashdan iborat. Tadqiqot natijalari mazkur yondashuv bo'lajak surdopedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish, amaliy ko'nikmalarini takomillashtirish hamda inklyuziv ta'lim muhitida samarali faoliyat yuritish imkoniyatlarini kengaytirishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: surdopedagogika, oliy ta'lim, raqamli surdo-texnologiyalar, neyro-trenajyorlar, praksiologik metodlar, kasbiy kompetensiya, kognitiv faoliyat, sensor deprivatsiya.

Abstract: This article examines the scientific and methodological foundations for modernizing the system of training future teachers of the deaf and hard of hearing in higher education institutions, improving the quality of their professional preparation, and developing their integrative praxeological competencies. The primary objective of the study is to develop and substantiate an educational model based on the integration of innovative digital hearing-support technologies, neurotrainers designed to enhance brain cognitive activity, and praxeological methods aimed at optimizing the effectiveness of professional practice. The findings demonstrate that the proposed approach contributes to strengthening the professional competencies of future deaf educators, improving their practical skills, and increasing their effectiveness in inclusive educational environments.

Key words: deaf education, higher education, digital hearing-support technologies, neurotrainers, praxeological methods, professional competence, cognitive activity, sensory deprivation.

Аннотация: В статье раскрываются научно-методические основы модернизации системы подготовки будущих сурдопедогогов в учреждениях высшего образования, повышения качества их профессиональной подготовки и развития интергративно-праксиологических компетенций. Основной целью исследования является разработка и научное обоснование образовательной модели, основанной на интеграции инновационных цифровых сурдотехнологий, нейротренажёров, активизирующих когнитивную деятельность головного мозга, а также прaksiологических методов, направленных на повышение эффективности профессионально-практической деятельности. Полученные результаты свидетельствуют о том, что предложенный подход способствует развитию профессиональных компетенций будущих сурдопедогогов, совершенствованию их практических навыков и повышению эффективности деятельности в условиях инклюзивного образования.

Ключевые слова: сурдопедagogika, высшее образование, цифровые сурдотехнологии, нейротренажёры, прaksiологические методы, профессиональная компетентность, когнитивная деятельность, сенсорная депривация.

KIRISH

Jahon ta'lim makonida inklyuziv va maxsus ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, eshitishda nuqsonlari bo'lgan bolalarga surdopedagogik, reabilitatsion hamda abilitatsion yordam sifatini oshirish bevosita oliy ta'lim muassasalarida tayyorlanayotgan surdopedagoglarning metodik va amaliy kompetensiyalari salohiyatiga bog'liqdir. Bo'lajak surdopedagoglarning kasbiy kompetensiyasini shakllantirish fenomeni nafaqat akademik-nazariy bilimlarni o'zlashtirishni, balki ta'lim mazmunining nazariy va pragmatik komponentlari o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni hamda metodik va amaliy kompetensiyalarning integratsiyasini ham taqozo etadi.

Surdopedagogik ta'limda metodik va amaliy kompetensiyalar integratsiyasini tizimli-strukturaviy jihatdan tadqiq etish bilish nazariyasi va ilmiy metodologiyaning fundamental asosi bo'lgan gnoseologik yondashuvni tahlil qilishni talab etadi. Surdopedagogik ta'lim paradigmasida metodik va amaliy kompetensiyalar integratsiyasining konseptual-huquqiy asoslari xalqaro umume'tirof etilgan normativ-huquqiy hujjatlar, O'zbekiston Respublikasi milliy qonunchilik tizimining modernizatsiyalashuvi hamda ta'lim muhitining variativlashuvi bilan xarakterlanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Global miqyosda "Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi", BMTning "Bola huquqlari to'g'risida"gi va "Nogironlar huquqlari to'g'risida"gi konvensiyalari, shuningdek, maxsus ta'limning asosiy hujjatlaridan biri hisoblangan "Salamanka deklaratsiyasi" rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarning teng huquqli ta'lim olishini huquqiy jihatdan kafolatlaydi. Ushbu xalqaro huquqiy hujjatlar surdopedagog mutaxassislar zimmasiga kar va zaif eshituvchi bolalarning ijtimoiy adaptatsiyasi hamda kompensator-moslashuv imkoniyatlarini yuzaga chiqarishga qaratilgan amaliy-metodik faoliyatni amalga oshirish vazifasini yuklaydi.

Xalqaro normalarning mazmuniy tahlili shuni ko'rsatadiki, surdopedagogik yordam sifati bevosita nazariy bilimlarning amaliy korreksion-innovatsion texnologiyalar bilan integratsiyalashuviga bog'liq.

Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktyabrdagi PF-5847-son Farmoni bilan tasdiqlangan "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi"da oliy ta'lim tizimini izchil isloh qilishning ustuvor yo'nalishlari, zamonaviy bilim va mustaqil fikrlash kompetensiyalariga ega bo'lgan yuqori malakali kadrlar tayyorlash jarayonini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish, oliy ta'limni modernizatsiya qilish hamda ilg'or ta'lim texnologiyalari asosida ijtimoiy soha va iqtisodiyot tarmoqlarini rivojlantirish strategik vazifalar sifatida belgilangan ^[1].

Eshitishda nuqsoni bo'lgan shaxslarning jamiyatga integratsiyalashuvi hamda ularning sifatli ta'lim olish huquqlarini kafolatlash zamonaviy surdopedagogika ta'limi oldiga mutlaqo yangi, tizimli talablarni qo'yimoqda. O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan, xususan, eshitishda nuqsoni mavjud shaxslarning huquqlarini himoya qilish, ularni ijtimoiy hayotga moslashtirish va ularga ta'lim beruvchi kadrlarni tayyorlash tizimini tubdan modernizatsiya qilishga qaratilgan konseptual ahamiyatga ega normativ-huquqiy baza shakllantirildi. Bo'lajak surdopedagoglarning kasbiy tayyorgarligi mazmunini belgilashda mazkur qonunchilik hujjatlarining strategik yo'nalishlarini tahlil qilish muhim metodologik ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasining "Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuniga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish haqida"gi O'RQ-1021-son Qonuni BMTning Nogironlar huquqlari to'g'risidagi konvensiyasi tamoyillariga to'liq muvofiqlashtirildi. Mazkur qonunchilikdagi o'zgarishlar bo'lajak surdopedagoglar oldiga nafaqat pedagogik jarayonni samarali tashkil etish, balki eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning ijtimoiy va huquqiy himoyachisi sifatida faoliyat yuritish, jamiyatda ularga nisbatan diskriminatsiyasiz muhitni shakllantirish ko'nikmalariga ega bo'lish kabi yangi talablarni qo'ydi.

Mazkur yo'nalishdagi davlat siyosatining izchil davomi sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 19-iyuldagi "Nogironligi bo'lgan shaxslarga qulay va to'siqlarsiz muhit yaratish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-266-son Qarori qabul qilindi ^[3]. Ushbu qaror surdopedagogika ta'limi tizimida inklyuziv transformatsiyani ta'minlovchi muhim me'yoriy-huquqiy asoslardan biri hisoblanadi.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasining "Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida"gi O'RQ-641-son Qonuni asosida bo'lajak surdopedagog nogironligi bo'lgan bolalarni har tomonlama va uyg'un rivojlantirish, ularning ijtimoiy faolligini oshirish, mehnatga bo'lgan qiziqishini qo'llab-quvvatlash, ta'lim, ilm-fan, texnika, san'at va sportga keng jalb etishga ko'maklashishi lozim. Mazkur Qonunga muvofiq, nogironligi bo'lgan bolalar manfaatlarining ustuvorligi ularga nisbatan amalga oshiriladigan barcha faoliyat va qarorlarning asosiy tamoyili hisoblanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda tizimli, kompetensiyaviy va sinergetik yondashuvlar asos qilib olindi. Ilmiy adabiyotlar va normativ-huquqiy hujjatlar tahlili, qiyosiy tahlil, kuzatish, pedagogik tajriba hamda matematik-statistik tahlil metodlaridan foydalanildi. Bo'lajak surdopedagoglarning kasbiy tayyorgarligida innovatsion surdo-texnologi-

yalar, neyro-trenajyorlar va faol praksiologik metodlarning interaktiv qo'llanilishi samaradorligi amaliy sinovlar asosida baholandi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 20-oktyabrdagi "O'zbek imo-ishora tili va Brayl alifbosini rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-407-son Qarori orqali o'zbek imo-ishora tilining huquqiy maqomini oshirish, zamonaviy axborot texnologiyalarini qo'llagan holda darsliklar va lug'atlarni yangilash hamda imkoniyati cheklangan vatandoshlarimizning davlat organlari va ijtimoiy hayotda hech qanday to'siqlarsiz muloqot qilishiga sharoit yaratish ko'zda tutilgan. Mazkur qaror bo'lajak surdopedagoglarning milliy imo-ishora tilini va surdotarjimonlik malakasini majburiy o'zlashtirishi, ularning dars jarayonida ikki tili (bilingval) ta'lim muhitini yarata olish malakasiga ega bo'lishini nazarda tutadi.

Zamonaviy maxsus va inklyuziv ta'lim tizimida bo'lajak surdopedagoglarni kasbiy tayyorlash murakkab ijtimoiy-pedagogik fenomen bo'lib, uning mazmuni va yo'nalishlari global hamda milliy darajadagi falsafiy-huquqiy g'oyalar sintezi asosida belgilanadi. Bugungi kunda surdopedagog kadrlarning metodik va amaliy kompetensiyalarini shakllantirish jarayoni faqat tor doiradagi metodik bilimlarni transformatsiya qilish bilan cheklanmay, balki bo'lajak mutaxassisning inson qadr-qimmatini, tenglik va ijtimoiy adolat tamoyillariga asoslangan falsafiy-huquqiy dunyoqarashini tizimli rivojlantirishni ham taqozo etmoqda. Jahon maxsus ta'lim amaliyotida inklyuziv va defektologik yordam ko'rsatish tizimini modernizatsiya qilish, xususan, eshitish va nutq anomaliyalariga ega bo'lgan bolalarning kognitiv faoliyatini rivojlantirishda fanlararo yondashuv ustuvor yo'nalishga aylandi.

Zamonaviy surdopedagogika fani nafaqat sof pedagogik metodlarga, balki neyrobiologiya, kognitiv psixologiya va neyropedagogika yutuqlariga tayangan holda rivojlanmoqda. Mazkur holat oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak surdopedagoglarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda innovatsion surdo-texnologiyalar va neyro-trenajyorlar sinergiyasini ta'minlash dolzarbligini belgilaydi.

An'anaviy surdo-metodikalar (ovoz kuchaytiruvchi apparatlar bilan ishlash, majburiy artikulyatsion mashqlar, surdopedagogik massajlar) ko'p yillar davomida ijobiy natijalar bergan bo'lsa-da, ular lokal va tarqoq xarakterga ega. Ushbu metodlar nuqsonning tashqi namoyon bo'lish shakllari bilan kurashadi, ammo bosh miya po'stlog'idagi oliy ruhiy funksiyalarning kompensator imkoniyatlarini fundamental darajada faollashtira olmaydi. Neyro-trenajyorlar esa pedagogik jarayonda inson organizmidagi jismoniy harakatlarni bosh miya faoliyati bilan sinxronlashtiruvchi innovatsion vosita sifatida surdopedagogikaga kirib kelmoqda.

Neyropedagogik yondashuv hamda harakat orqali miya faoliyatini rivojlantirish konsepsiyasi xorijiy olimlar A.R. Luriya, N.A. Bernshteyn, J. Ayres va J. Bilgou tomonidan ilmiy asoslangan. A.R. Luriyaning "miyaning uchta funksional bloki" haqidagi ta'limotiga ko'ra, insonning har qanday ruhiy faoliyati, jumladan, nutq va eshitish idroki ham miya tuzilmalarining birgalikdagi sinxron faoliyatini talab etadi ^[4].

J. Ayresning "Sensor integratsiya" nazariyasi esa surdopedagogikada neyro-trenajyorlarni qo'llashning metodologik asosi bo'lib xizmat qiladi. Kar va zaif eshituvchi bolalarda tashqi olamdan tovush signallarining kelmasligi yoki buzilgan holda qabul qilinishi natijasida miya vizual, taktil va propriotseptiv (tana sezgisi) axborotlarni integratsiyalashtirishda qiyinchiliklarga duch keladi.

Zamonaviy tadqiqotchilar M. Aytjanova va I. Sirotiyukning fikricha, maxsus ta'limda harakatli neyropsixologik mashqlar va trenajyorlar diqqat tarqoqligini kamaytirish hamda nutq markazlarini faollashtirishda an'anaviy dars usullariga nisbatan yuqori samaradorlikka ega ^[5].

Zamonaviy maxsus va inklyuziv ta'lim tizimi eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlovchi bo'lajak surdopedagoglarni tayyorlash mazmuni va sifatiga tubdan yangilangan ijtimoiy-pedagogik talablarni qo'ymoqda. Bugungi raqamli jamiyat va ta'lim ekotizimi mehnat bozoriga kirib kelayotgan yosh surdopedagoglardan nafaqat klassik defektologik-nazariy bilimlarni, balki zamonaviy raqamli dasturiy ta'minotlarni, neyropedagogik vositalarni hamda korreksion-amaliy metodlarni samarali qo'llay olish ko'nikmalarini ham talab qilmoqda.

Biroq, an'anaviy oliy surdopedagogik ta'lim amaliyotini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, talabalarning nazariy tayyorgarligi darajasi bilan ularning real maxsus maktab-internatlar sharoitidagi kasbiy-amaliy faoliyati o'rtasida mantiqiy uzilishlar saqlanib qolmoqda.

Talabalar auditoriyada defektologiya qonuniyatlarini nazariy jihatdan yaxshi o'zlashtirgan bo'lsalar-da, eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan bevosita klinik-amaliy muloqotga kirishishda, raqamli texnologiyalarni boshqarishda hamda bolaning individual neyropsixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda pedagogik qarorlar qabul qilishda jiddiy praksiologik qiyinchiliklarga duch kelmoqdalar. Mazkur pedagogik ziddiyatni bartaraf etish oliy ta'lim jarayoniga uchta mustaqil va innovatsion yo'nalishni, ya'ni raqamli surdo-texnologiyalarni, bosh miya faoliyati va harakatlarni muvofiqlashtiruvchi neyro-trenajyorlarni hamda amaliy mehnat samaradorligini baholovchi faol praksiologik metodlarni integratsiya qilishni taqozo etadi.

Shuni alohida ta'kidlash joizki, ushbu komponentlarni o'quv jarayoniga alohida, tarqoq yoki shunchaki ketma-ketlik elementlari sifatida kiritish kutilgan yuqori pedagogik natijani bermaydi. Mazkur komponentlar bir-birini inkor etmasdan, aksincha, o'zaro to'ldirgan holda yangi sifat darajasini yuzaga keltirishi zarur.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqotimizning asosiy ilmiy konsepsiyasi mazkur uchta ustuvor komponentning interaktiv o'zaro ta'siri va bir-birini kuchaytiruvchi sinergetik uyg'unligini ta'minlovchi yaxlit, tizimli metodikani ishlab chiqish hamda uni oliy ta'lim jarayoniga joriy etishga qaratilgan. Mazkur sinergetik metodika bo'lajak surdopedagoglarda nazariya va amaliyot birligini ta'minlovchi integrativ-praksiologik kompetensiyani shakllantirishning asosiy didaktik sharti sifatida qaraladi.

Ilmiy tadqiqot ishimizning metodologik asoslarini belgilashda fanlararo integratsiya va tizimlilik tamoyillariga tayandik.

Pedagogik tizimlarda sinergetik yondashuv va o'z-o'zini tashkil etish qonuniyatlari I. Prigojin va G. Xakenning fundamental ilmiy ishlarida falsafiy hamda tabiiy-ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Pedagogika fanlari kontekstida sinergetika prinsiplari V. Budanov, S. Kulpina va V. Andreev tomonidan tadqiq etilib, ta'lim jarayonidagi tarqoq didaktik vositalarning yagona maqsad asosida integratsiyalashuvi natijasida tizimda yangi sifat bosqichini ifodalovchi "integrativ samara" yuzaga kelishi ilmiy jihatdan isbotlangan.

Surdopedagogikada raqamli va axborot texnologiyalaridan foydalanishning nazariy-metodik asoslari R. Boskis, I. Koroleva, K. Mamedov va F. Rau kabi olimlar tomonidan ishlab chiqilgan [6]. Ular eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarning nutqini rivojlantirish va tiklashda audiovizual kompyuter dasturlarining ahamiyatini yuqori baholaganlar. Biroq ushbu tadqiqotlarda texnologiyalar asosan texnik yordamchi vosita sifatida talqin etilgan.

Harakat, muvozanat va tana praksiyasi orqali bosh miya po'stlog'i faolligini hamda kognitiv jarayonlarni rivojlantirish konsepsiyasi neyropsixologiyaning asoschisi A.R. Luriya va inson harakatlarining darajama-daraja qurilishi nazariyasi muallifi N.A. Bernshteynning ilmiy ishlarida fundamental tarzda ishlab chiqilgan.

A.R. Luriya insonning har qanday murakkab kasbiy faoliyati bosh miyaning uchta funksional bloki - energetik, axborotni qabul qilish va qayta ishlash hamda dasturlash-nazorat qilish bloklarining sinxron faoliyati mahsuli ekanligini, mazkur tizimda harakat praksiyasi muhim o'rin tutishini ta'kidlagan [5].

J. Ayresning "Sensor integratsiya" nazariyasi esa kar va zaif eshituvchi bolalarning vestibulyar, taktil hamda propriotseptiv sezgilarini harakat orqali integratsiyalash zarurligini metodologik jihatdan asoslaydi. Faoliyat samaradorligi va maqsadga muvofiqligini o'rganuvchi praksiologik yondashuv ta'lim tizimiga T. Kotarbinskiy, L. fon Mizes hamda zamonaviy pedagog olimlarning tadqiqotlari orqali kirib kelgan [6]. Ularning fikricha, bo'lajak surdopedagogning kompetensiyasi faqat bilimlar yig'indisidan iborat emas, balki mehnat faoliyatini eng kam kuch va vaqt sarflagan holda maksimal natija bilan amalga oshirish mahoratini ham o'z ichiga oladi.

Biroq, hozirgi kunga qadar oliy surdopedagogik ta'lim tizimida raqamli surdo-texnologiyalarning texnik imkoniyatlarini, neyro-trenajyorlarning kognitiv salohiyatini hamda praksiologiyaning faol metodlarini yagona interaktiv sinergiyaga birlashtirish orqali bo'lajak surdopedagoglarning klinik-amaliy tayyorgarligini optimallashtirish metodikasi yaxlit tadqiqot obyekti sifatida o'rganilmagan va tizimlashtirilmagan.

Olib borilgan ko'p yillik nazariy tahlillar, metodologik izlanishlar hamda empirik-pedagogik eksperiment natijalari asosida quyidagi tizimli ilmiy xulosalarga kelindi. Oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak surdopedagoglarni kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayonini texnologik va mazmuniy jihatdan modernizatsiya qilish faqat texnik dasturlar sonini mexanik ravishda ko'paytirishni emas, balki surdo-texnologiyalar, neyropsixologik trenajyorlar va faol praksiologik metodlarning o'zaro interaktiv sinergiyasini yaratishni talab etadi. Ishlab chiqilgan "Uch bosqichli sinergetik implantatsiya" metodikasi talabalarning bosh miya faoliyatini (miyacha va yarim sharlararo aloqalarni) faollashtirish orqali nazariy bilimlarning real kasbiy-korreksion harakatlarga transformatsiyalanish vaqtini qisqartiradi, imo-ishora nutqi va daktilologiyaning ijro aniqligi hamda tezkorligini ta'minlaydi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Bo'lajak surdopedagoglarni tayyorlash jarayoniga innovatsion surdo-texnologiyalar, neyro-trenajyorlar va faol praksiologik metodlarning interaktiv sinergiyasini joriy etish kasbiy tayyorgarlik sifatini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Mazkur yondashuv nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan uyg'unlashtirish, talabalarda kasbiy kompetensiyalarni, kognitiv faollikni hamda korreksion-pedagogik faoliyatni samarali tashkil etish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, zamonaviy raqamli vositalar va neyropedagogik yondashuvlarning integratsiyasi surdopedagoglarning innovatsion fikrlashini, mustaqil pedagogik qarorlar qabul qilish kompetensiyasini hamda eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlash samaradorligini oshirish uchun mustahkam metodik asos yaratadi. Natijada oliy ta'lim tizimida raqobatbardosh, zamonaviy bilim, ko'nikma va amaliy kompetensiyalarga ega surdopedagog kadrlarni tayyorlash imkoniyatlari yanada kengayadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Всеобщая декларация прав человека: принята и провозглашена резолюцией 217 А (III) Генеральной Ассамблеи ООН от 10 декабря 1948 г.
2. Конвенция о правах инвалидов: принята 13 декабря 2006 г.; ратифицирована Законом Республики Узбекистан от 7 июня 2021 г. № О'РҚ-693.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Nogironligi bo'lgan shaxslarni hamda aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarini qo'llab-quvvatlashning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni. 2022 yil 17 fevral, PF-74-son.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Nogironligi bo'lgan shaxslarga qulay va to'siqlarsiz muhit yaratish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi Qarori. 2024 yil 19 iyul, PQ-266-son.
5. Сербина Л. Ф. Воспитание профессионально-гуманистической направленности личности учителя-дефектолога : автореф. дис. ... канд. пед. наук. - Москва, 1992. - 17 с.
6. Рязанова Е. В. Организационно-педагогический процесс по формированию эмпатии как нравственного качества личности у будущих учителей-сурдопедагогов. - Екатеринбург, 2005.
7. Назарова Н. М. Историческое образование в структуре профессиональной подготовки сурдопедагога // Два века российской сурдопедагогики : материалы Всероссийского конгресса сурдопедагогов. - Санкт-Петербург : Наука-Питер, 2006. - С. 24-29.
8. Алмазов Б. Н. Методика и технологии работы социального педагога. - Москва : Академия, 2007.
9. Neild N. R., Graham P. J. Cases on Teacher Preparation in Deaf Education. - Hershey, PA : IGI Global, 2021. - 353 p.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
  - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
  - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
  - 13.00.03 Maxsus pedagogika
  - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
  - 13.00.07 Ta'limda menejment
  - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
  - 07.00.00 Tarix fanlari
  - 19.00.00 Psixologiya fanlari
  - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
  - 02.00.00 Kimyo fanlari
  - 03.00.00 Biologiya fanlari
  - 09.00.00 Falsafa fanlari
  - 10.00.00 Filologiya fanlari
  - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №7(2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.